

Alkotás és felelősség

ÍRTA: SIKLÓS JÁNOS

AZ IRODALMI kritikák országos vitáján szóba került az írói alkotás szabadsága és az alkotó felelőssége is. Míg ezt a felszólalást hallgattam egy régi történet járt az eszemben.

Volt egy barátom, akit azóta elvitt az ördög a hasznos emberek sorából, jobban mondva az alkohol letaszította a józanság, és a tisztességes élet útjáról. Tücsköt-békát mondtak rá abban az időben, mindenféle züllöttségről, tisztességtelenségről beszéltek, ahogyan a szokás járta.

Evekkel később valaki megírta ennek a fiatalembernek a történetét. Nagyon furcsán írta az illető. Figyelmen kívül hagyta a sokféle mende-mondát, és a maga látásmódja — lélektani elemzése — alapján rajzolta meg az én barátom tragikus sorsát.

Ez a fiú német földön, amerikai kézen levő fogolytáborba — Pockingba — került néhány hétre. Onnan megszökött és hazajött. Sorakodásáig előtt kómüveslégeny volt, aki a világ folyását Tápérol, az országúti eperfák lombjainál magasabbról még nem látta. S akkor a háború alatt s végén bejárta Délkelet-Európát. De éppen olyan szüzen tért vissza — politikai érdeklődéstől és koválygástól mentesen —, mint ahogyan elment.

A felszabadulás után belépett a Kommunista Pártba, és néhány hónap eltelével kiderült rendkívüli szervezőképessége, fúrge észjárása. Eszrevették e tulajdonságát, pártiskolázták, majd magas pártfunkcióba állították.

FELADATÁT kitűzve ellátta, s egy kicsit meg is "dicsőült" — saját pályafutásának meredekeitől. Meg aztán kunnyakassága se hagyta nyugton: volt ellenvéleménye is. Rangosabbak elgondolásával szemben. De ez még nem lett volna baj: jött a gyanakvási hullám és a pockingos gyereket kitétek az utcára, egyik napról a másikkra. Hiába bizonygatta, hogy ő olyan ártatlan, mint az az ember, aki még soha nem lépte át az állam határát. Az őszinte szó nem használt semmit, nem hittek ennek az egyes jellemű fiúnak. Persze nem azért, mert nem akartak hinni, a légkör nem tette lehetővé.

Innét indult el morális bukásnak lassú, hosszú útja. Az alkohol mamarának kábitó hatása után vágyakozó emberek egyébként sem kellett sok. E rosszul jött lelki impulzus, melyet az igazságtalanságból sarjadt intőkedés jelentett — elmélyített benne az alkohol utáni vágyat. A fiú így narkotizálta magát. Később már csak ott érezte jól magát, ahol szeszt adtak, a hullarészegen fetrengek beteg birodalmában.

Hiába kísérelték meg felernelni — többször próbálkoztak —, a józandékú kezük későn nyúltak érte, elmerült az elméjében és lelki elzsongító alkohol szörnyű poklában. Többé nem érdekelte a társadalom ügye, sőt családi sorsa iránt is közömbössé vált.

Megjárt a lezüllesnek e tipikus útját és ma már használhatatlan. Világos, hogy gyenge jellemű, lelki ember volt, akit az első nagy megpróbáltatás ledöntött és pocsolóba sodort.

AZ ÍRÓ által rajzolt portré vázát mondtam el. Ez a portré első változatban úgy íródott meg, hogy nem kerülhetett közlésre. Az író ugyanis rendkívül furcsa véleményeket kapott, mivel a felelősséget a bukásért kétféle osztotta: hangsúlyt a gyenge jellemű emberre, de keményen elmarasztalta azt a politikai atmoszférát, amelynek hangoztatott humanitásából, korrektségéből — enyhémszólva — nem minden volt igaz.

Az írása megjelent: egy-

küán elmarasztalta a gyenge jellemű fiút. Ez a történet mély hatást gyakorolt rám, mert — ereplőjét nagyon jól ismertem. A megjelenés előtti vitában — sajnós — szembekerültem olyanokkal is, akikkel nem volt szándékomban soha haragot váltani. De hát mivel elvek szerint is élünk, az összeütközés elkerülhetetlen volt, amit később végtelenül sajnálunk valamennyien, előle ki-termi azonban nem tudunk.

Kinek volt itt igaza? Ez a kérdés jóideig nem került le napirendre, mert nem tudtam önmagam előtt tisztázni. Csak évek múltán tértem napirendre az idő józanító és bizonyító hatásá nyomán. Teljesen világossá vált, hogy a furcsa természetű írónak volt igaza. Ezért az emberi sorsért az elmarasztalásnak kétirányúnak kellett volna lennie.

Azóta megtanultam — talán ettől a történetől kezdődően, másfél évtized alatt —, hogy az alkotás valami különösen furcsa folyamatokat ébreszt és táplál az alkotóban.

ELETLÁTÁST nem kölcsönvett szemmel nyer az alkotó, hanem csak, ha sajátjával nézi, konstataálja az élet mindennapjait, és a társadalomban végbemenő folyamatokat sajátos módszerével sorolja értékrendekbe. Ez az alkotói szabadság és az egyéniség jellegzetes megnyilatkozásának nélkülözhetetlen vonása. Ha ez nincs meg — valamilyen oknál fogva hiányzik — az alkotó (ha mégoly tehetséges is) az események illusztratorává válik. Ennek a munkának viszont nincsen semmi köze a figyelmet érdemlő műalkotáshoz.

Az alkotó az általa is művelt művészet törvényszerűségei alapján ítélkezik, rendelkezik. Tehát önálló életet él. Meglát egy életjelenséget, sorsot és elkezd "bogarászni", vizsgálni. Nem a pártmunkás konkrét megoldásra törekvő racionalitásával, s nem az ügyész törvényességét védő őszitővel és ezzel, hanem a meglátott jelenség, létsors mögött lévő ember lelkében, jellemében a társadalom határait mutató belső folyamatok összegezésének és általánosításának igényével vizsgálódik. Világos, hogy a művészi alkotásnak e szabad folyamatát nem lehet felfogni és megérteni leszűkített, praktikus nézőpontból. Mert a praktikus nézőpont megkívánná az alkotótól, hogy napi aktualitással: csak a máról, a mának szóljon. Ennek alapján azt kellene tennie, hogy a termelés első dekádját segítse, ha ott baj van, holnap a tarlóhántásról írjon egy novellát és holnapután a kereskedelmi bürokrácia ellen csattanjon fel lírája.

NEM VITÁS már, hogy e jelenségek elrendezése nem a művészi alkotás szférájában történik. Néhány évvel ezelőtt még nem volt ilyen egyszerű a feladat: a napi agitáció és az elmélyült művészi alkotás közötti határ és összefüggés tisztázása sok gondot okozott. De ezen már régen túl van a magyar irodalom.

A művészi alkotás tartalma nincs közvetlenül alárendelve a napi politika aktuális eseményeinek. Irodalomban, képzőművészetben, zenében sem. De valaminek mégis alárendeltként könyvelhetjük el a művészetet: az alkotó lelkiismeretének és meggyőződésének van alárendelve minden sor, valamennyi megszerkesztett és megfestett kép, s minden eszmei mondanivaló. A lelkiismeret által gerjert meggyőződés ellenőre, mértékadó és mértéktartó ellenőre a szellem. Egyszerűbben szólva az ész. Nem közömbös, hogy az ész mit és kit szolgál öntermékével.

Igy jutunk el az alkotás szabadságától az alkotó felelősségéig. Kinek szolgál az író, festő, zeneszerző? Vala-

ennyien azt mondják, hogy a dolgozó tömeget szolgálják: életét, küzdelmét, örömet, szomorúságát. Egész életmögusukat figyelik, összegezik és nevelő megjobbító céllal eléjük teszik a megalkotott művet.

ASZÁNDÉK nem is kétséges, csak a megvalósulás indításának eredőjétől függően nem mindig egyformán sikerül. A művész eltervez egy jó témát, kiszámított mondanivalóval és a végén kiderül, hogy bizony ez nem lett vitanélkül jó. Itt-ott elcsúszott az okos mondanivaló, sőt helyelközrel visszájára is fordult. Ilyenkor a kritikus, általában a kritika igazít helyre.

De amint az elképzelt alkotói indítástól a befejezésig hibák keletkezhetnek (s keletkeznek is, tartalmi és formai hibák), mindjárt felmerül az alkotó élet szemlélete, világnézeti álláspontja. Milyen szempontból vizsgálja a társadalomban végbemenő szellemi folyamatokat? Milyen a meggyőződése?

A vita is legtöbbször efelől indul: ki hogyan látja a világot. Mert olyanok is ábrázolja! Ki milyenné akarja alakítani a társadalom jövőjét önmagában: ezt kimondja és megformálja valóságos alkotásában is.

HAZÁNKBAN heroikus küzdelmet folytat hétmillió felnőtt ember a szocializmusért. Szóhasználatunk nyelvén: a tisztességesebb életért. Ehhez a nagy erőfeszítéshez adjuk-e művészetünket, vagy csak szemléljük ezt a küzdelmet, sőt esetleg elméleti felkészületlenségünkől eredő bizonytalanság útján szembefordulunk vele? Ezek a ma élő, eleven kérdések, amelyek mellett szó nélkül elmenni nem lehet.

Világos az irodalom és más művészeti tevékenység elhatárolása a különböző napi feladatoktól. S az alkotói szabadságot sem korlátozza senki hazánkban, sem tematikusan, sem ábrázolási módszerben, sem stílusban (hacsak nem valamely irracionális élettelenségbe hajló "stílus" akar stílussá válni). De az alkotói felelősséget jogosan tartja és kéri számon a társadalom. Hol áll az alkotó? Felelősséget érez és vállal-e a hétmillió munkáját, életétéljával? Ha felelősséget érez, akkor felelősséget vállal megalkotott regényében, megfestett képében vagy megformált szobrában.

Az alkotó szabadságát és felelősségét nem egymásnak ellentmondó folyamatként hoztam össze. Ellenkezőleg: egymást kiegészítő és feltételező életfeladatként.

NEMCSAK a pártmunkás állami alkalmazott, gazdasági és kereskedelmi ember, nemcsak a kézzel és fejjel alkotó műlők felelnek tevékenységü-

kért... Az alkotóművész ezerszeresen felelős azért a szellemért, melyet megteremtett. Különösen azért, mert neki nincsen termelési terve, száma és gépe, logaricé és elektronikus számológépe. Előtte a formáló élet áll, középpontjában a változó, alakuló emberrel, s erről mond véleményt alkotói szabadsággal és rendkívül nagy felelősséggel.

A cikkem elején említett élettörténet írója hite és lelkiismerete szerint járt el, világnézetileg is helyesen, akkor is, ha ellentétbe került egy hibás felfogással. Ma már nemcsak közéletünkben, hanem kultúrpolitikánk, köznevelésünk irodalompolitikánk egészéből is száműztük a hibás felfogásokat. Egészségesen és erőt sugárzóan hömpölyög a szellemi életben a kor világnézete: a marxizmus-leninizmus eszméje. Akkor én megtudtam érteni a szerzőt, de most nem tudom megérteni, ha eszménkel szemben, velünk barátságosan nézőpontból akar ítélkezni. Nincs ok, amiért az eszmei összehurálás útjait keresném. Természetes, hogy vitázunk, és ha van jó szándék, akkor a közeledés és álláspontunk elfogadása nem kétséges. S itt most azon van a hangsúly, hogy vitázunk-e azokkal szemben, akik burzsoá, kispolgári álláspontból, objektívista élet szemlélet alapján akarják megítélni népünk életét, sorsát —, s egy antimarxista álláspont tükrében próbálják kivetíteni a művészet nyelvén. Persze, hogy vitázunk.

NINCS INSTRUKCIÓ! Ez az a szellemi terület, ahol nincs napi szempont. Ellenben van marxista meggyőződés (vagy törekvés e meggyőződés elérésére), művészi megjelenítő erő, bátorság és a nép előtti felelősség. Itt ez az "instrukció"!

Eppen ezért nem fogadható el kritika nélkül szellemi, világnézeti, művészi oppozíció — mert ez hamisan hat egészséges életünkben. A nép érdekeivel és érzéseivel azonosulva, a világot átalakítva, formálva, megjobbitva lehet maradandó művészi értéket produkálni. S ez nem szólam, csakis belső meggyőződésből eredően jelenthet valóságos szellemi és lelki értéket.

Nálunk ebben a belső harmóniában — mely egyben örökös harc és küzdelem a jobbért —, ebben az atmoszférában megszülethetnek és meg is születnek nagy művek, maradandó alkotások, melyeket világnézeti meggyőződés, művészi tökéletesség, tehát alkotói felelősség fémjeljez.

MEGNYÍLT az ünnepi könyvhét

Szombaton délután 6 órakor a KISZ Ifjúsági Házában tartották az ünnepi könyvhét szegedi megnyitói ünnepségét. A megnyitói ünnepségen jelen volt Benjámin László Kosuth-díjas és Székely Magda költőnő. Dr. Kovács Sándor Iván, a Tiszatáj kritikai rovatának vezetője mondott megnyitói beszédet, majd Várhidy László és Bende Ildikó, a Fiatalok Irodalmi Színpadának tagjai Benjámin László, illetve Székely Magda verseiből szavaltak. Ezután a szegedi kenderfonógyár irodalmi színpada hosszabb, az irodalom jelentőségét méltató műsort adott elő. A műsor végén Orgován Zoltánné, a városi tanács művelődési osztályának munkatársa megnyitotta a könyvhétet és a könyvvásárt, majd a fővárosi költővendégek dedikálták műveiket.

Író-olvasó találkozó a Haladás Tsz-ben

Nem hiába gyűltek össze dégeket, majd Szűcs Etelka ipari tanuló verseket szavalt. A hallgatóság kívánságára ezután sorra szólaltak fel a jelenlévő írók és költők. Benjámin László Kosuth-díjas a költők munkájának jelentőségéről beszélt és elmondta egyik versét, amelyet a hallgatóság nagy tapsal fogadott. Székely Magda költőnő szintén a verseiből szavalt, majd Berkesi András választott azokra a kérdésekre, amelyeket a találkozó nagyon aktívan résztvevő fiatalok nevében Demkó Anna ipari tanuló először hozzáintézet. A fővárosi író új regényének tárgykörét ismertette, mely társadalmunk életének erkölcsi problémáit vetíti és a szocialista együttélés tapasztalható hibáit bírálja. Földi Lajos, aki néhány évvel ezelőtt Szegebről indult el s az ellenforradalom leverése után kezdte írói pályáját, a résztvevők kérdéseire válaszolva műveinek külföldi kiadásáról beszélt. Zalka Miklós új regényének, Soós György készülő drámájának problémáit tárgyalta. Papp Lajos szegedi költő, a helyi írócsoporthatára készülő verses-könyvről számolt be.

Az írókudótséget a tsz tagjai és vezetői, élükön Fodor István elnökkel és Makra Ferenc párttitkárral, nagy szeretettel fogadták, s még mielőtt az ünnepség hivatalos része megkezdődött volna, az írók odaültek az asztalokhoz a tsz-tagok mellé és hosszán, barátságosan beszélgettek a szövetkezet életéről. Megtekintették azt a kiállítást és könyvvásárt, amelyet a nagyteremben Maróti Sándor, a szövetkezet könyvbizománya rendezett a könyvnapra megjelent és a közelmúltban kiadott művekből. A tagság ezekből a könyvekből szombaton, tehát egy nap alatt csaknem ezer forint értékben vásárolt.

Az ünnepség kezdetén Kiss Jenő népművelési ügyvezető után a tsz vendégei megte- a termelőszövetkezet és a Hazafias Népfrent újszegedi bizottsága nevében meleg szeretettel köszöntötte a ven-

Irodalmi est Tiszaszigeten

Tiszaszigeten tegnap este a közég művelődési otthonán nagyteremben rendezett irodalmi esttel kezdődött meg az ünnepi könyvhét. Séra Éva tanár, könyvbizománya azonban már az előző napokban, csütörtökön és

penteken úgynevezett házról házra árusítást szervezett. Szombaton délelőtt pedig új földművesszövetkezeti bolt nyílt a községeben, s ott is sok könyvet vásároltak a falusiak, valamint sok könyv kelt el azon a kiállításon és könyvvásáron is, amelyet a művelődési otthon előcsarnokában rendeztek.

Az irodalmi est vendégei — Katona Sándor országgyűlési képviselő, a Hazafias Népfrent Csongrád megyei bizottságának titkára, Ács Zoltán a járási tanács művelődési osztályának vezetője, Berkesi András író, Papp Lajos és Polner Zoltán szegedi költők — már a kora délutáni órákban a faluba érkeztek. A tanácssházán Kiss András vb-elnök és a lakosság képviselői fogadták őket. A baráti beszélgetés után a vendégek a közégi könyvtárt tekintették meg, ahol Ferenczi Éva köszöntötte az írókat és ismertette a könyvtár munkáját.

Az irodalmi esten Katona Sándor mondott bevezetőt. Polner Zoltán és Papp Lajos a verseikből olvastak fel. Berkesi András az írói munka felelősségéről és jelentőségéről mondott nagyhatású beszédet.

Az ünnepség után a résztvevők a hajnalig tartó könyv- vásárlón szórakoztak tovább.

Vári Péter László

Szegedi könyvekről

Képek Csongrád megye történetéből

Ennek a címmel a Csongrád megyei tanács vb művelődési osztálya és a TIT Csongrád megyei szervezete kiadásában új kiadvány jelent meg szűkebb hazánk történetéből Németh István és Várhidy Flórián szerkesztésében.

A tudományos értékű ismeretterjesztő tanulmánykötet marxista történetírásunk régi hiányát pótolja. Bíró József, Gazdapusztai Gyula, Medveczky Imre, Palásti Pál és dr. Tari László kéziratanyagának felhasználásával Kelemen Ferenc írta a kötet legértékesebb fejezeteit. A kutatás legújabb eredményének felhasználásával elsősorban településtörténetünk nagy vonásait örökíti meg, és az időbeli történéseket rögzíti, szerencsésen elkerülve a fordulóponthoz vulgarizálást. Izgalmas részletességgel számol be a történelmi tényekről, érintve minden jelentősebb forrást, feltárt leletet. A könyv második fejezetének nagyon találó címe — »Félhold — kétfejű sas — toke« — nemcsak jelképesen jelzi meg-nyek történetét, hanem tudományosan is megjeleníti a sorsfordulók kilométerköveit.

A hatalmas adathalmazt szellessé, áttekinthetővé teszi a sok forrás, lelet, műemlék ismertetése. Ez a módszer teszi mindenki számára érthetővé, könnyen befogadhatóvá a komoly anyagot, mely az i. e. 24. évezredi őshalmi lelettel kezdődik, s az 1930-as évek megdöbbentő statisztikai adataival — a naponkénti és fejenkénti 20 filléres átlagjövedelemmel — zárul.

A kiadvány második része Csongrád megye öt városának történelmét adja. Ezek közül is kiemelkedik dr. Bálint Alajos Szegebről írt munkája. Csongrád, Hódmezővásárhely, Makó és Szentés története zárja a kötetet. Mind az öt tanulmány részletesen foglalkozik a város jelentősebb műemlékeivel s megemlíti egy-egy kiemelkedő személyiség viszonyát, szerepét a város történetében.

A kötet a szegedi nyomda egyik legszebb kiadványa. Az idézett műemlékek leírását bőséges fényképanyag, Horváth Mihály és Németh István grafikai illusztrálják.